

Transformácia spoločenského života v Čiernohronskom mikroregióne po roku 1989

Linda STASÍKOVÁ

Abstract: *Social life includes activities on which a population participates in the free time for the purpose of recreation, fun or social contacts. Social life is also materialized by certain group of people. The aim of this paper is to discern the changes in this aspect of living which have influenced the countryside after the revolution in 1989 through the example of the Čiernohronský microregion.*

Key words: *Čiernohronský microregion, social life, transformation*

Úvod

Spoločenský život zahŕňa aktivity, na ktorých sa obyvateľstvo podieľa vo svojom voľnom čase za účelom zábavy, oddychu alebo sociálneho kontaktu, pričom sa uskutočňuje prostredníctvom určitej skupiny ľudí.

Ako všetky sféry života v Československu, prešiel po roku 1989 výraznými zmenami aj vidiek. Na príklade Čiernohronského mikroregiónu môžeme pozorovať, do akej miery prebiehali zmeny v spoločenskom živote jeho obcí.

Cieľom tohto príspevku je postihnúť zmeny spoločenského života, ktoré prebehli v Čiernohronskom mikroregióne v časovom rozpätí od roku 1989 až do dnešných dní.

Analýza spoločenského života sa snaží zahrnúť vyjadrenie všetkých jeho aspektov, pričom je zameraná na to, kde, ako a prostredníctvom čoho sa spoločenský život v mikroregióne realizuje, a venuje sa tiež jednotlivým skupinám obyvateľstva a ich individuálnym záujmom.

Použitá bola aj metóda riadených rozhovorov s obyvateľmi mikroregiónu, pričom bolo komunikované aj so starostami obcí, administratívnymi pracovníkmi a organizátormi pravidelných podujatí.

Vyhraňenie a charakteristika územia

Čiernohronský mikroregión bol založený 28. 8. 2006 so sídlom v Hronci, a nahradil tak zaniknutý Mikroregión Čierny Hron (založený 24. 7. 1995, bol prvým mikroregiónom na Slovensku - zanikol 29. 5. 2006). Vznikol z iniciatívy obcí kvôli podpore Čiernohronskej železnice (Stasíková, L., 2008). Trati, ktorej spojzdnená časť prechádza Čiernym Balogom, Hroncom a Valaskou, bolo treba finančne, organizačne aj marketingovo pomôcť.

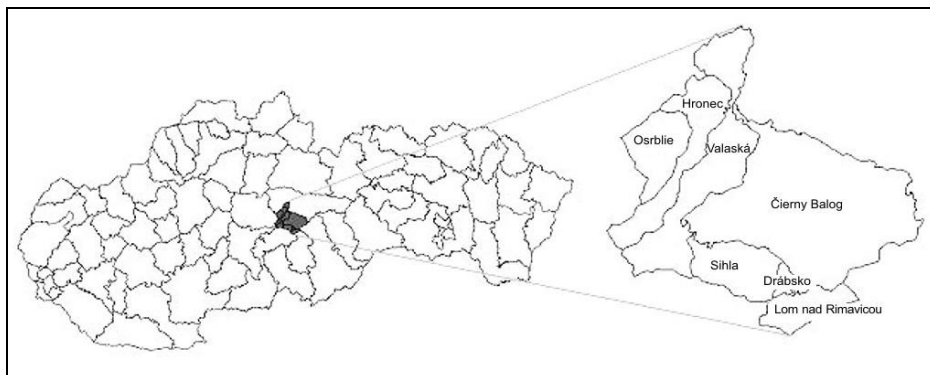
Tab. 1. Základná charakteristika obcí Čiernohronského mikroregiónu

Obec	Celková výmera obce (km ²)	Nadmorská výška (m n. m.)		Počet obyvateľov (k 31.12.2007)	Hustota zaľudnenia na km ²
		Najnižšia	Najvyššia		
Čierny Balog	147,16	500	1338	5155	35,03
Drábsko	4,77	780	1061	246	51,60
Hronec	35,15	480	1271	1162	33,06
Lom nad Rimavicou	17,40	650	1164	309	17,75
Osrblie	24,02	550	1194	384	15,99
Sihla	26,83	710	1061	210	7,83
Valaská	63,31	470	1271	3908	61,72
Mikroregión spolu	318,65	470	1338	11374	35,69

Zdroj: Stasíková, L. (2008), str.10

Mikroregión sa nachádza v Banskobystrickom vyššom územnom celku, v okrese Brezno, kde je lokalizovaný v jeho juhozápadnej časti. Zasahuje najväčšou časťou svojho územia do Veporských vr-

chov, menej do Horehronského podolia a Poľany. Pre tento mikroregión s 95%-nou slovenskou národnosťou je typická aj nízka hustota zaľudnenia (35 ob./km²) (Stasíková, L., 2008).

*Obr. 1. Čiernohronský mikroregión a jeho lokalizácia v rámci Slovenskej republiky.
Zdroj: Stasíková, L. (2008)*

Transformácia spoločenského života

Ako sa realizuje spoločenský život?

Spoločenský život prebieha jednak v bežný deň zaužívanými rituálmi spojenými s rodinou, prácou, domácnosťou a sociálnymi kontaktmi s daným súvisiacimi. Okrem toho sa dá o spoločenskom živote hovoriť aj ako o vyjadrení miery kultúry v bezprostrednom okolí skúmanej spoločnosti. Kultúru v obci reprezentujú podujatia najrôznejšieho charakteru.

Tie sú v mikroregióne prevažne založené na folklórnej alebo cirkevnej báze, zostávajú vo svojej podstate nemenné a pretrvávajú do dnešných dní. Najtypickejším podujatím je tu tradičná oslava fašiangov „bursa“. Typické spojenie folklórnych a cirkevných tradícií, ktoré boli zakázané sláviť, sa však dnes už diferencuje.

Okrem pravidelných akcií sa tu koná aj množstvo ďalších podujatí. Často sú spojené s významnou minulosťou obce, ako napr. rekonštrukcie partizánskych bojov Slovenského národného povstania, ktoré sa predtým nekonali.

Valaská nadviazala na významné hudobné podujatia (v roku 1996 bola napr. dejiskom hudobného festivalu Slovenské alternatívne leto - festival divadla, hudby a inej kultúry za účasti slovenských i zahraničných umeleckých skupín) a usporadúva množstvo kultúrnych akcií (aktuálne Kultúrna jeseň).

Akcie spojené s Čiernohronskou železničkou sú symbolickým otvorením a uzavretím letnej sezóny v mikroregióne. Spolu s Vydrovskou dolinou sa stáva magnetom pre širšie okolie a jej prevádzka je prepojená s organizáciou rozličných súvisiacich podujatí. Čiernohronská železnička premáva v súčasnosti na trati Chvatimech – Čierny Balog – Vydrovo na dĺžke 14 km. Bola uvedená do prevádzky v roku 1908, v roku 1985 mala byť zrušená, bola však reštaurovaná skupinou dobrovoľníkov a znovu spozajzdená v roku 1992 (Stasíková, L., 2008).

Medzi spoločenské podujatia možno zaradiť aj svojrázne akcie ako preteky malotraktorov v Lome nad Rimavicou (doteraz 6 ročníkov) alebo volských záprahov v Sihle - Jarmo (8 ročníkov). Symbolizujú vidiecku originalitu, ktorá sa začala po roku 1989 prejavovať aj inak ako v tradičných folklórnych oslavách.

Viacero športových podujatí sa koná bez prestávky už desiatky rokov, napr. každoročne veľmi úspešné, už 25 rokov uskutočňované biatlonové preteky v Osrbli, ktorých časť má medzinárodný význam (Majstrovstvá sveta v roku 1997, svetové poháre), a vznikajú tiež mnohé nové (Slovenský pohár v psích záprahoch v Lome nad Rimavicou, preteky automobilov do vrchu v Čiernom Balogu). Časť sa modifikovala a zmenila názvy (biatlonový Slovenský pohár na Viessmann pohár).

V celkovom hodnotení kultúrnych a spoločenských akcií treba poukázať na fakt, že kvantita často prevyšuje kvalitu podujatí (hlavne čo sa týka služieb pre návštevníkov) a že organizátori, ktorých snaha je síce chvályhodná, ale skúsenosti o to menšie, by sa mohli inšpirovať aj úspešnými akciami mimo mikroregiónu.

Kde sa realizuje spoločenský život?

Každá spoločenská interakcia potrebuje priestor na svoju realizáciu. Ak neuvažujeme s mimoriadnymi podujatiami, ktoré sa uskutočňujú na mimoriadnych miestach, tak interakcie prebiehajú, okrem domova a práce, v inštitúciách kultúrneho, športového, politického či cirkevného typu. V Čiernohronskom mikroregióne sa pred rokom 1989 nachádzalo kino vo Valaskej a v Čiernom Balogu, ktoré už v súčasnosti nie sú v prevádzke. Knižnice sú zastúpené v každej obci, pričom existovali už pred revolúciou. Tak isto je to aj s genézou kultúrnych domov v mikroregióne.

Cirkevný život je oblasť, ktorá pochopiteľne zažila najväčšie obrodenie a pomaly sa opäť dostávala do popredia v obecnom povedomí, približujúc sa opäť k spoločnosti pred rokom 1948, keď bola veriacia komunita sústredená okolo farnosti (Dangľová, O., 2006). V mikroregióne sa nachádzajú farnosti 4. Organizujú okrem iného púte, často zastrešujú spevácky zbor a venujú veľa času práci s mládežou.

Športové aktivity sú taktiež dôležitou súčasťou spoločenského života. Čo sa týka športovej vybavenosti, jediná významná zmena nastala v Osrblí, kde bol modernizovaný biatlonový areál. Okrem neho je ešte možnosť využitia telocviční a futbalových ihrísk, ktorých vznik sa datuje už pred rokom 1989, hoci sa niektoré z nich priebežne renovujú.

Prostredníctvom čoho sa realizuje spoločenský život?

Vďaka tomu, že obce ako samosprávy majú oveľa väčšie možnosti, bolo umožnené o. i. aj zavedenie internetu a zriadenie káblovej televízie.

Predovšetkým vo Valaskej a Čiernom Balogu je cítiť snahu obecného zastupiteľstva o integráciu a participáciu občanov na obecnom živote a kultúre. Svedčia o tom nielen najrôznejšie súťaž a akcie, ale aj bohatá informačná ponuka na ich internetových stránkach.

Internetové stránky a podávanie informácií ich prostredníctvom sa zdá byť v obciach nedocenené, pričom až tri zo siedmich obcí nemajú vlastnú stránku.

Okrem internetu a obecného rozhlasu v obciach stále fungujú informačné tabule, zväčša umiestnené na ich centrálnych námestiach, prípadne pri kostoloch. Mohlo by sa teda zhodnotiť, že v mediálnej oblasti je mikroregión niekde v strede svojej transformačnej cesty.

Spoločenský život zameraný na vybrané skupiny obyvateľstva

Zmeny spoločenského života možno monitorovať aj vznikom, resp. pretrváváním inštitúcií zameraných na konkrétne skupiny obyvateľstva a ich záujmy.

Zatiaľ čo pre dôchodcov boli zariadenia vybudované už za socializmu (napr. 3 kluby dôchodcov vo Valaskej), pre školopovinných obyvateľov sa radikálne zmenila štruktúra zariadení – po zaniknutých pionierskych krúžkoch sa začali v posledných rokoch organizovať rozličné záujmové krúžky zriadené na základných školách (v mikroregióne sa nachádzajú v bývalých strediskových obciach) (napr. vo Valaskej je ich na základnej škole k dispozícii 14).

Záujmy a záľuby združujú obyvateľov mikroregiónu do rozličných spolkov. Folklórne skupiny reprezentuje už 75 rokov súbor Kýčera z Čierneho Balogu, vo Valaskej vznikol v roku 2006 divadelný súbor Valaštan, obnovený po tridsiatich rokoch. V tejto obci funguje tiež dychová kapela (kontinuálne od roku 1956), naopak zmiešaný spevácky súbor vznikol až v roku 2002. Dá sa konštatovať, že na vzniku a zániku týchto útvarov malo a má vplyv skôr iniciatíva a jednanie jednotlivcov, ale zmena politického režimu túto iniciatívu umožnila.

V niektorých obciach aktívne fungujú kluby strán celého politického spektra.

Záver

Obdobie socializmu, charakteristické uniformitou, brzdilo originalitu a svojrásnosť jednotlivých oblastí Slovenska. V tomto smere je teda možné hovoriť o pozitívnom vývoji spoločenského života.

Všeobecne v spoločnosti, ktorá si ešte v 2. pol. 20. stor. napriek socialistickej modernizácii udržala niektoré stereotypy predindustriálneho spôsobu života (Dangľová, O., 2006), zmena politickej situácie spôsobila zánik starých, dožívajúcich hodnôt. Vidieka sa tieto zmeny dotkli menej výrazne a aj transformácia v nich prebiehala (a stále prebieha) pomalšie. O to citeľnejšie sú zreteľné rozdiely medzi ním a mestom, pričom názory na jeho rozvoj resp. zachovanie jeho tradičných hodnôt a funkcií, sa rôznia. Odhliadnuc od nich možno konštatovať, že aj keď vo vidieckom prostredí nie sú samozrejme také možnosti kultúrneho a spoločenského využitia ako v mestách, geografické prostredie by nemalo byť prekážkou jeho rozvoja. Stupeň rozvinutosti spoločenského života je jedným z významných determinantov pre potenciálnych migrantov do alebo z vidieckych obcí. Jeho neustále skvalitňovanie by preto malo byť jednou z priorít obecných zastupiteľstiev.

Literatúra

- DANĽOVÁ, O., 2006: Slovenský vidiek – bariéry a perspektívy rozvoja. Ústav etnológie SAV Bratislava, 192s. ISBN 80-88997-30-5.
- GAJDOŠ, M., LINHART, K., 1989: Banská Bystrica a okolie. Vydavateľstvo Šport Bratislava, 184s. ISBN 80-7096-023-X.
- IRA, V., VAISHAR, A., 2004: Časovo–priestorové aspekty transformačných procesov v Českej republike a v Slovenskej republike. Geografický ústav SAV Bratislava, 110s. ISBN 80-968365-6-0.
- STASÍKOVÁ, L., 2008: Plán rozvoja cestovného ruchu v pôvodnom mikroregióne Čierny Hron. Diplomová práca, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského Bratislava.

Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu č. 2/6042/26 „Regióny a ich zmeny z hľadiska kvality a udržateľnosti života“, finančne podporeného grantovou agentúrou VEGA.

The Transformation of Social Life in the Čiernohronský Microregion after the year 1989

Linda STASÍKOVÁ

Summary: We have delineated four categories in our survey in the Čiernohronský microregion – how, where and whereby is social life realized, and the focus on social lives of chosen groups of people.

Social life has emerged through various traditional folklore and clerical actions and activities separated from each other and there are more cultural actions and festivals after the year 1989.

Church, as a site of social life, gains the relevance just as it was before the year 1948. Cultural buildings remained without any changes, except of cinemas, which were closed.

Some new information options for inhabitants have been added – apart from billboards and communal radio, internet as a new form has emerged.

Inhabitants of the microregion can participate for example in folklore or dramatical associations and have much more opportunities to realize their interests.

An increase of originality and peculiarity of individual regions of Slovakia is a positive phenomenon as it was suppressed by the uniformity of socialism, although the transformation was (and still is) in progress slower. Although there are not as many possibilities to be culturally or socially active in countryside as in the city, geographical environment should not be a barrier of its development.

Adresa autora:

Mgr. Linda Stasíková
Geografický ústav SAV
Štefánikova 49, 814 73 Bratislava
geogstas@savba.sk